

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrencilerine : “Türkiye’deki Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitiminin Dinamizminde Önemszenmesi Gerekli Olanlara Bakış”

Yalçın Yağcı*

Değerli Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencileri, bu çalışmanın ortaya çıkmasının başlıca faktörü olarak, Türkiye’de ilk kez gerçekleştirilmiş olan, Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi’nin düzenlediği bir paket programa arkadaşlarımla beraber benim de katılmamı gösterebilirim. Bu paket program, Türkiye’de bulunan kütüphanecilik bölümlerinde mezun olacak durumda bulunan ve not ortalamaları ile “ilk beş” seçkisi içerisinde olan öğrencilere yönelik olarak düzenlenmiştir. Programın amacı elbette biz “Kütüphanecilik Bölümü” öğrencilerinin, içerisinde yer aldığımız eğitim kurumlarında iyi eğitildiğimizi veya iyi eğitilmediğimizi ortaya koymak değildir. Amaç; Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi’nin mevcut iş akışının tanıtılması, tartışılması, değerlendirilmesi ve üniversite eğitimi sırasında edinilen teorik bilgilerin uygulamadaki yansımalarının örneklendirilerek, bizlerin iş hayatına hazırlanmasına katkı sağlama konseptinden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu program çerçevesinde yapılan çalışmalar, tartışmalar ve değerlendirmeler kütüphanecilik bölümünden mezun olup iş hayatına atılacak olan bizlerin, bazı şeyleri daha iyi görebilmesini sağlamıştır. Ve bu programın sonucunda oluşan düşüncelerimi sizlerle paylaşmak ihtiyacı duydum.

Ayrıca oluşturmuş olduğum bu çalışmanın bütününde, bilgi ve belge yönetimi eğitimi alanında güncel bir yapılanma süreci çalışması ile yeni programların, değişik sayılabilecek disiplin alanları ve bu alanlara dair çeşitli ilişkilerin gerçekleşmesi gerektiğini yansıtan düşüncelerimle; bugüne kadar Türkiye’nin kültürel, ekonomik, politik, vb. koşulları çerçevesinde sunulmaya çalışılan kütüphanecilik eğitiminin ve/veya eğitim anlayışının önemsiz/değersiz olduğu görüşünü “asla” vurgulamak istemediğimi ve bu niyet içerisinde olmadığımı öncelikle belirtmek isterim. Dikkat çekmek istediğim konu sadece Sayın Yaşar Tonta’nın da ifade ettiği gibi, “Doğada kuşkusuz bireyler ya da türler sonsuza kadar yaşamıyorlar. Türler ya evrimleşiyor ya da ortadan kayboluyorlar. Nüfusun yaşaması, genetik materyalin devam etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir mesleki eğitim programının hayatta kalması ise, bir şekilde o mesleğin geliştirdiği uzmanlığın, araçların,

* Yalçın Yağcı, İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4. Sınıf Öğrencisidir;
e-posta: yalcinyagci@hotmail.com

yaklaşımların ve değerlerin devam ettirilmesidir. Kütüphanecilik eğitimi için de sorun, mevcut programların nasıl korunacağı değil, genetik materyalin hayatta kalmasını garantilemek için kütüphanecilik eğitiminin topluma katkısını devam ettirme sorunudur” (Tonta, 2000: 81). Böyle bir düşüncenin eşliğinde daha iyi bir sinerjinin oluşturulması için alanımız eğitimi anlayışına bir yaklaşımda bulunmaktadır.

Dünyadaki bilgi birikimi giderek daha hızlı bir şekilde çoğalmaktadır. Her dönem için önem arz eden bilgi, özellikle bilgi çağı içerisinde bilgi teknolojilerinin giderek gelişmesi ve çeşitlenmesi, insanlar tarafından bilgiye verilen değer in daha da artması kütüphanecilik/bilgi ve belge yönetimi eğitimi vermekle sorumlu olan eğitim kurumlarını da kaçınılmaz olarak değişime zorlamaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da “Kamu ya da özel, kar amacı güden ya da gütmeyen her tür kuruluş ve örgütte, bilginin etkin bir biçimde yönetimi zorunluluk haline gelmiştir. Gerek sinim duyulan bilgilerin ekonomik olarak, zamanında, yerinde ve kullanıcıların istedikleri biçim ve platformlarda kendilerine ulaştırılması, bu kuruluş ve örgütler açısından büyük önem taşımaktadır. Bilgisayar, telekomünikasyon ve İnternet teknolojileri bilginin keşfedilmesinde, üretiminde, depolanmasında, dağıtımında ve kullanımında “devrim” olarak nitelendirilebilecek değişimlere yol açmıştır” (Tonta, 2000: 74). Gelişmiş ülkeler olarak adlandırdığımız toplumlardaki kütüphanecilik eğitimine baktığımızda sürekli olarak yenilikler yapıldığı ve “Enformasyon Çağı”nın gereklerine uygun, “Enformasyon Toplumu” istekleri doğrultusunda, geleneksel kütüphanecilik eğitimi veren kuruluşlarda “Enformasyon Endüstrisi”ne hizmet verecek işgücünün en iyi biçimde eğitilmesine çalışıldığı gözlenmektedir (Sağlamtuñç, 1988: 227).

Türkiye’de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü’nde 1954-1955; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü’nde 1964; Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü’nde, 1972’de bilim uzmanlığı ve doktora düzeyinde, 1974 yılında ise Kütüphanecilik Bölümü kurularak lisans düzeyinde (Sağlamtuñç, 1983: 67) kütüphanecilik eğitimi verilmeye başlanmıştır. Günümüzde ise lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim veren bu kütüphanecilik bölümlerinin adlarında yenilik yapılarak “Bilgi ve Belge Yönetimi” olarak değiştirilmesi ve öğrencilerinin eşit ağırlıktan seçilecek olması sonucunda yeni bir jenerasyonun oluşturulabileceği düşüncesindeyim. Bu olumlu gelişmeler, sonuçta ilgili bölümlerin eğitim anlayışına da yeni bir dinamizm getirmelidir. Bölümlerin eğitim anlayışına ilişkin gelişmiş bir yapılanmanın gerekliliği hiç şüphesiz bir süreç olarak görülmelidir. Ancak bu süreç dahilinde atılması gerekli olan adımlarda daha hızlı davranılmalıdır. Özellikle, yaşanan bazı olumlu gelişmelerin bizler üzerindeki etkilerini değerlendirdiğimizde, Sayın Hilmi Çelik’in de dile getirdiği gibi, bilgiyle uğraşanlar yani dedelerimiz olan hafız-ı kütüplerden günümüze geldiğimizde bilgi ve/veya bilgi teknolojileri adına olan her gelişme, bilgiyle uğraşanlara yeni bir tanım ge-

tiriyor, yeni bir görev yüklüyor, yeni bir sorumluluk veriyor. Giderek bilgiye erişim yöntemleri farklılaşınca bilginin saklanma formatı ve yararlanma şekilleri de değişikliğe uğruyor. Bu, sonuçta yeni bir soru yaratıyor: “Bizler ne iş yapacağız?” (Çelik, 2002). İşte bu soru üzerinde önemle durulmalıdır. Kütüphanecilik alanının mihenk taşıını oluşturabilecek bu konu ele alınarak, gerçekleştirilmesi gerekli olan çağdaş yapılanma süreci bütünlüğünde ilgili bölümler, yetiştirdikleri insanların hangi bilgi ve ne tür becerilerle donatılması gerektiğini, mezunları bekleyen piyasanın bu insanları değerlendirirken öncelikli olarak nelere dikkat ettiklerini göz önünde bulundurmalarıdır. Bir başka ifadeyle dünyada bilgi ve belge yönetimi alanında kabul gören genel eğilimler ve yükselen değerler göz önünde bulundurulurken çıkarımlara varılmalıdır. Ayrıca, Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin eğitim-öğretim programlarının daha çağdaş nitelik kazanması için ilgili üç bölüm arasında konsorsiyum gerçekleştirilmeli, kütüphane yöneticileri, kütüphanecilik alanında yetişmiş uzmanlar ve Türk Kütüphaneciler Derneği yetkililerinin görüşlerinden yararlanılmalıdır.

Profesyonel anlamda kütüphanecilik eğitimi vermek isteyen kurumların en temel amacı ders programlarının verimli bir şekilde gerçekleştirilmesiyle iş piyasasına, teknik ve bilgi açısından uzmanlaşmış, bu alanın detaylarını en iyi şekilde bilen ve kendini birden çok alanda geliştirmiş, yetişmiş insanlar sağlamaktır. “Bilindiği gibi, kütüphaneler bilgi kaynaklarını seçip düzenleyerek kullanıcıların hizmetine sunmakla yükümlüdür. Genelde kütüphaneler çoğunlukla basılı ya da kağıt üzerindeki bilgileri kullanıcı hizmetine sunma konusunda uzmanlaşmıştır. Ancak basılı bilgi kaynaklarını toplama, hizmete sunma ve koruma kütüphanelerin tek işlevi olamaz. Kütüphaneler ya da daha genel bir deyişle bilgi sistemleri, metin türünde ve bibliyografik bilgilerin yanı sıra sayısal ve grafik verilerin düzenlenmesi, bu tür bilgilere erişim sağlanması ve bu bilgilerin günlenmesi ve yayılması için kullanılan elle ya da bilgisayarla yapılan işlemleri de kapsamaktadır” (Tonta, 2000:85).

Türkiye’de var olan ilgili bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin sunmakta oldukları programların öncelikli amacı, çağdaş ve modern yapılar içerisinde bulunan bilgi-belge merkezlerinde çalışabilecek, birden fazla alanda yetkin, kendine güvenen, özgür düşünce yeteneğine sahip olan donanımlı potansiyel insanlar yetiştirmek olmalıdır. Geçmiş zamanlardaki kütüphanecilik eğitiminde önceliğin özellikle basılı materyaller ve bunlara ilişkin iş ve işlemlerine verildiğini söylemek mümkündür. Ancak günümüzde kütüphanecilik/bilgi ve belge yönetimi eğitim programlarında artık (basılı materyallerden de kopmayarak) basılı olmayıp bilgi içeren diğer akışkan veriler, bilgisayar teknolojisi, bilgi teknolojisi, İnternet, web tasarımı, bilgi ağları, vb. gibi konular ile bunların uygulamalarına öncelikle yer verilmelidir. Bu konuda kütüphanecilerin sahip olması gereken becerileri Tennant (1999) şöyle sıralamaktadır: “Görüntüleme teknolojileri, optik karakter

tanıma, işaretleme (markup) dilleri, kataloglama ve “metadata”, dizinleme ve veri tabanı teknolojisi, kullanıcı arabirimi tasarımı, programlama web teknolojisi ve proje yönetimi. Tennant bir kişinin bu becerilerin tamamına sahip olmasının beklenemeyeceğine işaret etmekte, söz konusu becerilerin bir kısmının kütüphanecilik okullarında öğretilebileceğine, bir kısmının ise işyerinde öğrenilebileceğine dikkat çekmektedir (Tonta, 2000:85; Tennant, 1999:39). Bizler bu noktada şunun farkında olmalıyız; değişen ve gelişen koşullar içerisinde “kütüphanecilik/bilgi ve belge yönetimi” çağdaş bir biçimde gelecekte de varlığını sürdürmek istiyorsa sadece kendi sınırları içerisinde kalmamalıdır. Aynı zamanda diğer alanlardaki (bilgisayar, ağlar, Internet, web tasarımı, telekomünikasyon, program oluşturma, vb.) gelişmeleri de büyük bir dikkatle ve de önemseyerek yakından izlemek zorundadır.

Ayrıca, alanımıza ilişkin insanların yetiştirildiği bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin ders programlarında, “iletişim sistemleri, bilgi akımından sorumlu kurumlar bilgisi, bilgi akışı politikası, linguistik, kurumsal faktörler, enformasyon endüstrisinin ekonomik ve sosyal yönleri gibi konuların” (Sağlamtuğ, 1988: 233; Fondin, 1984: 53) daha etkili bir biçimde yer bulması faydalı olacaktır kanısındayım. Ve her zaman olduğu gibi “Bilgi sistemlerinin analizi, kalite kontrolü, bilgi sistemlerinin değerlendirilmesi, kullanımı ve planlanması” (Sağlamtuğ, 1988: 233) yine üzerinde durulması gereken konulardır. Bilgi ve belge yönetimi alanına ait ders programları için sıralanan yukarıdaki önerilerin dışında önemli olan bir diğer konu teori ve uygulama ilişkisidir. Nitekim “Richard L. Derr’e göre öğretmeye çalışmak, göstermek, anlatmak, ders vermek, konuşmak, bunların hiç biri tek başına öğretim değildir. Amaç, akademik programlara devam eden öğrencilerin bu programlardaki ders öğelerini öğrenmeleri olmalıdır. Kütüphanecilik okulları ise mezunlarını ancak bu şekilde kütüphanelerin gerektirdiği beceri, kavram, gerçek ve kuramlarla donatabilir” (Baydur, 1989: 77; Derr, 1980:141). Belirtilmek istendiği gibi gerçekleştirilmesi düşünülen bütünlük ancak teorik ve uygulamalı derslerin kompozisyonundan oluşmaktadır. Bir başka deyişle teori ile pratik çalışmalar arasında sağlıklı bir dengenin kurulması gerektiği ve ancak bu durumda pozitif sonuç alınabileceği ortaya çıkıyor. Dolayısıyla bilgi ve belge yönetimine ilişkin ders programlarının içeriğinde bu realiteye de dikkat edilmelidir.

“Türk kütüphaneciliği diğer ülkelerde olduğu gibi bir geçiş dönemini bütün sıkıntılarıyla yaşamaktadır. Eğer bu dönemde ele geçecek fırsatlar iyi değerlendirilirse, özel sektörün, kamu sektörünün gereksinimleri doğru olarak analiz edilirse mesleki ilerleme sağlanacak ve eğitimcilerin, uygulayıcıların, mezunların ve öğrencilerin sürekli olarak özledikleri mesleki prestij toplumumuzda gerçekleşebileceği gibi, bilgiye bu konuda uzmanlaşmış bir meslek grubunun bilinçli olarak sahip çıkmasıyla, ülkemizde de ekonomi, politika ve eğitim alanlarında önemli bir katkıda bulunulmuş olacaktır. Teorisyenlerin ve uygulayıcıların el ele

vermesi bunu gerçekleştirecektir, çünkü “uygulamasız teori verimsiz, teorisiz uygulama ise kördür” (Sağlamtunç, 1988: 238; McGarry, 1986: 1). Dolayısıyla bilgi-belge uzmanlarının, üniversite düzeyinde verilen eğitim ve öğretim ile bilgilendirilmelerinin yanı sıra çeşitli ve üstün teknolojik donanımlı kütüphane ve/veya bilgi-belge merkezlerindeki uygulamalar içerisinde aktif bir şekilde yer almaları sonucunda daha yetenekli olacakları yadsınamaz bir gerçek olarak görülmemelidir. Ancak bilgi-belge uzmanları adına bu olumlu durumların geçerlilik kazanması, özellikle eğitimciler ile uygulayıcılar arasında etkin bir koordinasyonun varlığını gerektirmektedir. Her iki grup arasında sağlanacak etkin bir iletişim bağı, eğitimini tamamlamış ve iş hayatına atılacak olan mezunların kanalize edilmelerine de katkı sağlayacaktır.

Yukarıda verilen bilgilerin ışığında bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin misyonu ne türde ve hangi ortamda olursa olsun “Bilginin bulunması, düzenlenmesi, depolanması, erişimi ve kullanıma sunulması konusunda bilgili; etkin bilgi sistemleri tasarlayan, kuran ve işleten; karmaşık ve hızla değişen bilgi dünyasında liderlik yapabilecek bilgi profesyonellerini eğitmek” (Tonta, 2000: 85) olarak tanımlanabilir.

Hiçbir koşulda unutulmaması gereken bir diğer önemli konu ise, mesleki haklarımızın korunması, mesleki gelişmelerin gerçekleştirilmesi ve mesleki prestijimizin artırılması için birlikte hareket etmenin gerekli olduğudur. Ayrıca biz öğrencilerinde bilgi ve belge yönetimi alanındaki gelişmeleri değerli hocalarımızın anlattıklarının yanında, kişisel çabalarımızla desteklememiz ve kendimizi çeşitli şekillerde geliştirmemizin bilincinde olmamız gerekmektedir. Bizler, olanaklarımız ölçüsünde alanımızla ilgili gelişmeleri yakından izlemeye çalışmalıyız. Bu vurgulamaya çalıştığım faaliyetlerin bilinçli ve etkili yaklaşımlarla geçerlilik kazanması halinde inanıyorum ki bilgi piyasasında, bu alandan mezun olan insanlar kendilerini bilgi ve belge uzmanı veya yöneticisi olarak ifade etmekte zorlanmayacakları gibi, yeni vizyonları ile daha kolay yer bulabileceklerdir.

Sonuçta, günümüzde olduğu gibi geleceğin bilgi ve belge yöneticisi/uzmanları için başarının; aktif, özgür, katılımcı, öncü, değişime açık, geleceğe farklı bakabilme, kendini yenileyebilme, birlikte yaratma ve geliştirme anlayışından kaynaklanacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Baydur, Gülbün. (1989). “Bir staj değerlendirmesi: Kütüphanecilik bölümü öğrencilerinin izlenimleri” *Kütüphanecilik Dergisi Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları* 2: 77-90.
- Çelik, Hilmi. (2002). “Sonrası ve öncesi 2002 video görüntüleri” [*Sabancı Üniversitesi Sonrası ve Öncesi 2002 (1-5 Temmuz) adlı CD.*]
- Derr, Richard L. (1980). “Educational concepts in library science” *Journal of Education for Librarianship* 21 (Fall): 141.

- Fondin, Hubert. (1984). "The impact of information systems on the training of future information professionals", *Journal of Information Science* 8: 49-55.
- McGarry, Kevin J. (1986). "Curriculum theory and library and information science". *British-German Symposium on Education and Training in the Information Fields. Köln Nov.3-5.* 1-33. (Metin Teksirdir.)
- Sağlamtuğ, Tülin. (1983). "Hacettepe Üniversitesi'nde kütüphanecilik öğretimi." *Değişik Ülkelerde Kütüphane Öğretimi* (Seminer: 25.2.1982) içinde (67-76). Yay. Hazl. M. Alpay. Çev.Gülen Olut. İstanbul: [y.y.].
- Sağlamtuğ, Tülin. (1988). "Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminde gerçekleştirilmesi zorunlu aşamalar" *Türkiye'de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu (7-8 Mayıs 1987)* içinde (227-240). Yay. Hazl. Meral Alpay. İstanbul: [y.y.].
- Tennant, Roy. (January 1999). "Skills for the new millennium" *Library Journal* 124 (1): 39.
- Tonta, Yaşar. (2000). "Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin yeniden yapılanması", *Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Biliminin Kurumsal Gelişimi: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nün Kuruluşunun 36. Yılı Anısına Düzenlenen Sempozyum Bildirileri (11-12 Mayıs 2000, İstanbul)* içinde (74-89). Yay. Hazl. Aysel Yontar. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.